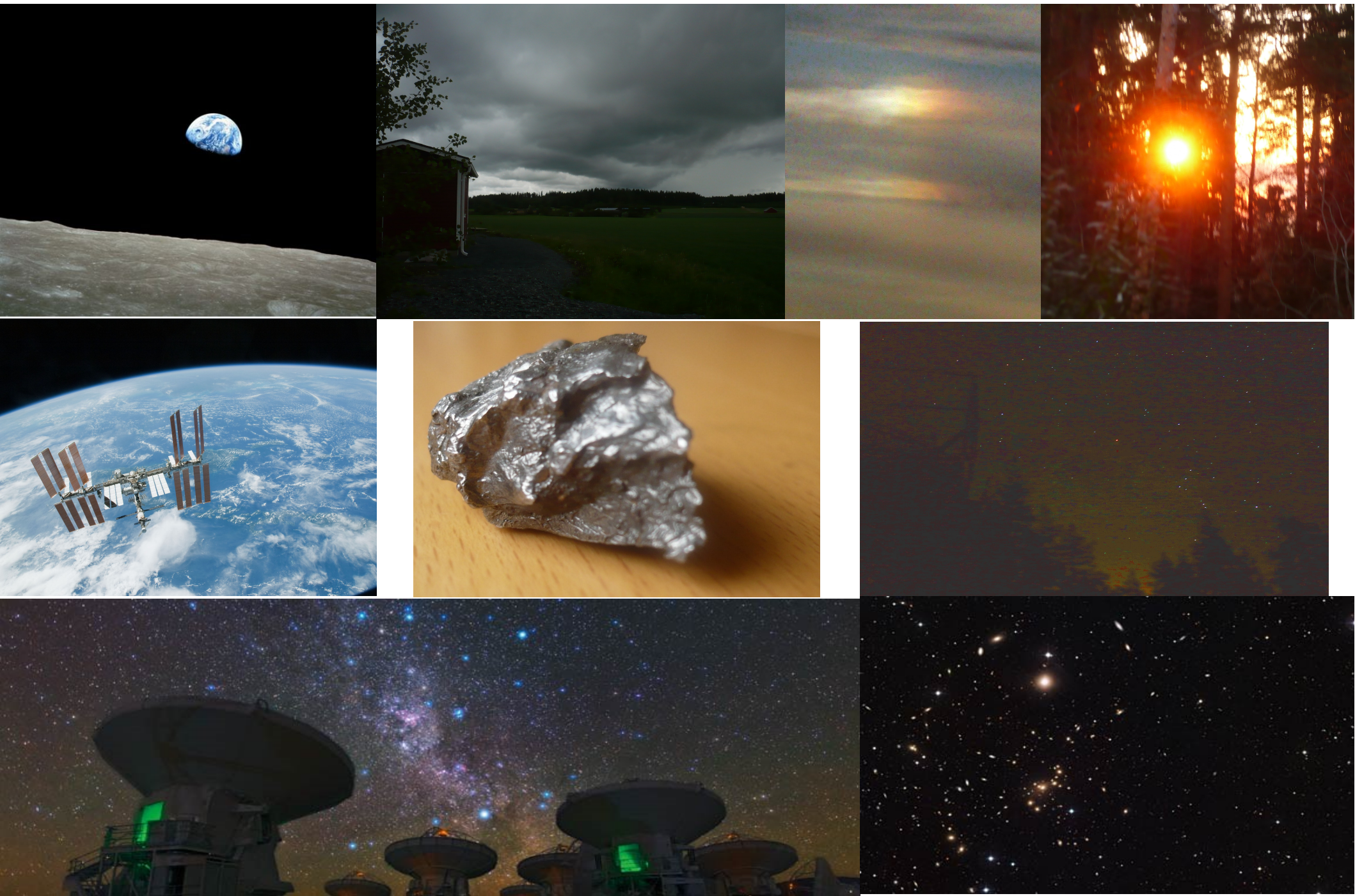

Mistä kaikesta tähtiharrastaja on kiinnostunut

Tähdistöjä ja niiden tarinoita

Ismo Elo

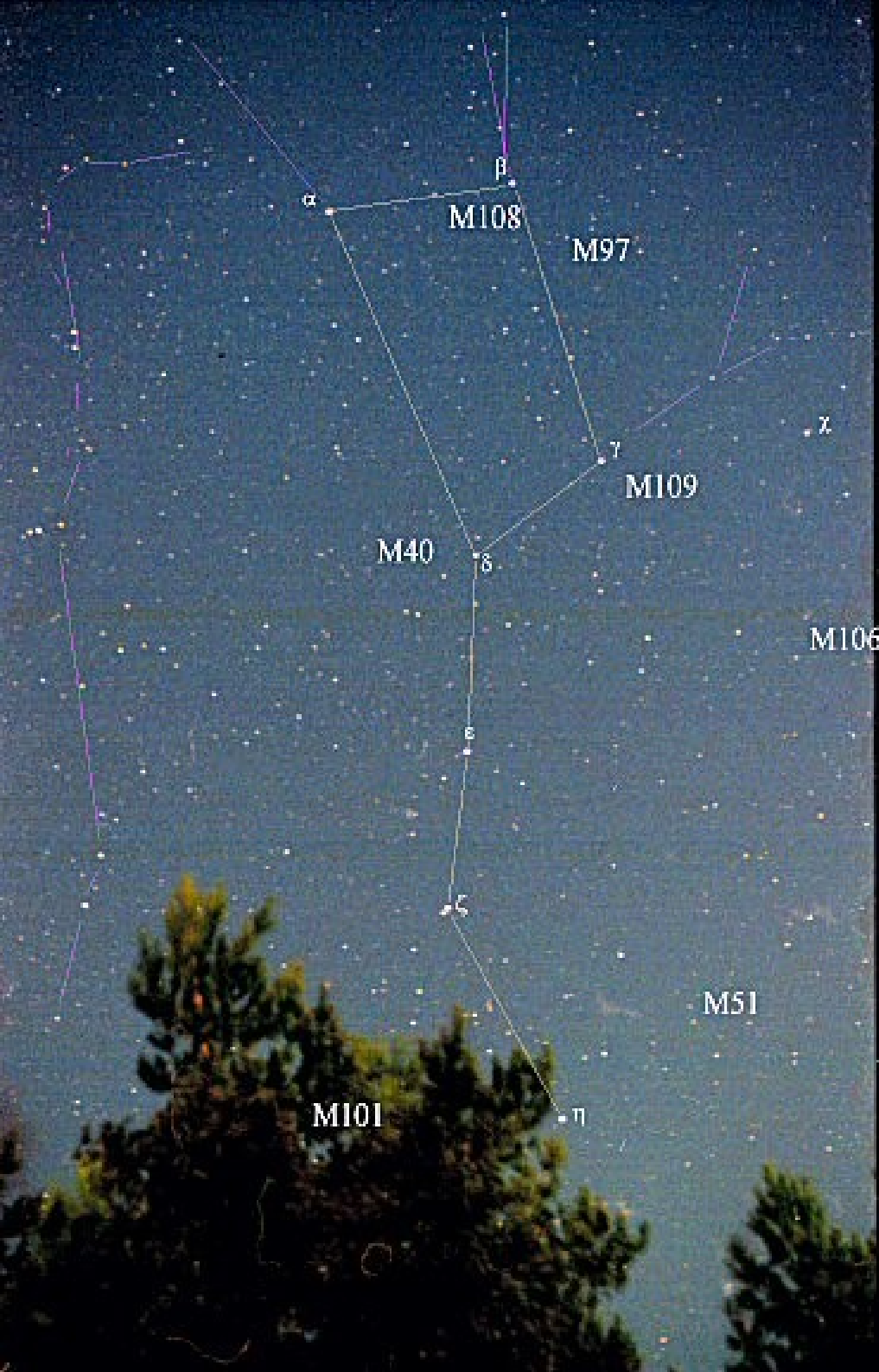
2013

Otava

Otava on verkkopato.

Jotkut muut kansat näkivät Otavassa vaunut.
Ruotsissa Karlavagnen, Virossa Vanker ja Arabeilla
ruumisvaunut.

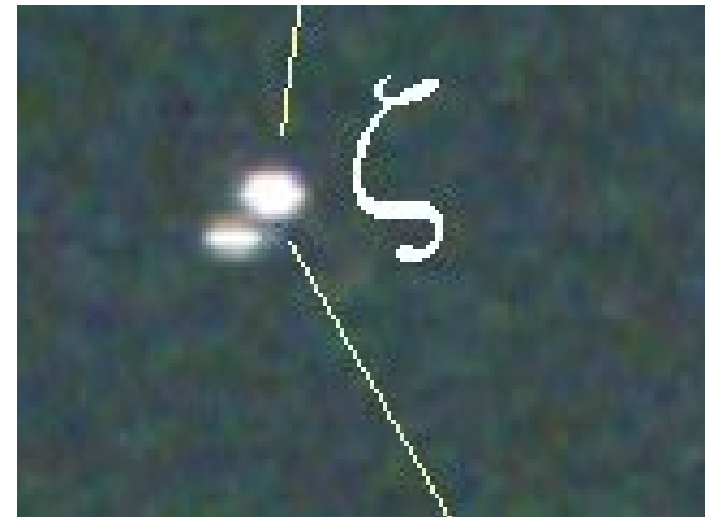
Intiaanit näkivät siinä karhun, mutta myös kauhan.
Englannin kielen Big Dipper on iso kauha.

Kalevala: Väinämöinen
nousi kuuta katsomahan, päiveä ihoamahan,
otavaista oppimahan, tähtiä tähyämähän.

Otava oli kello, kalenteri ja kompassi, siksi
sitä piti oppia käyttämään.

Otavan toinen häntätähti, Mizar on
kaksoistähti, sen vieressä on pienempi tähti
Alcor. Kuva alla: *Pentti Liski*

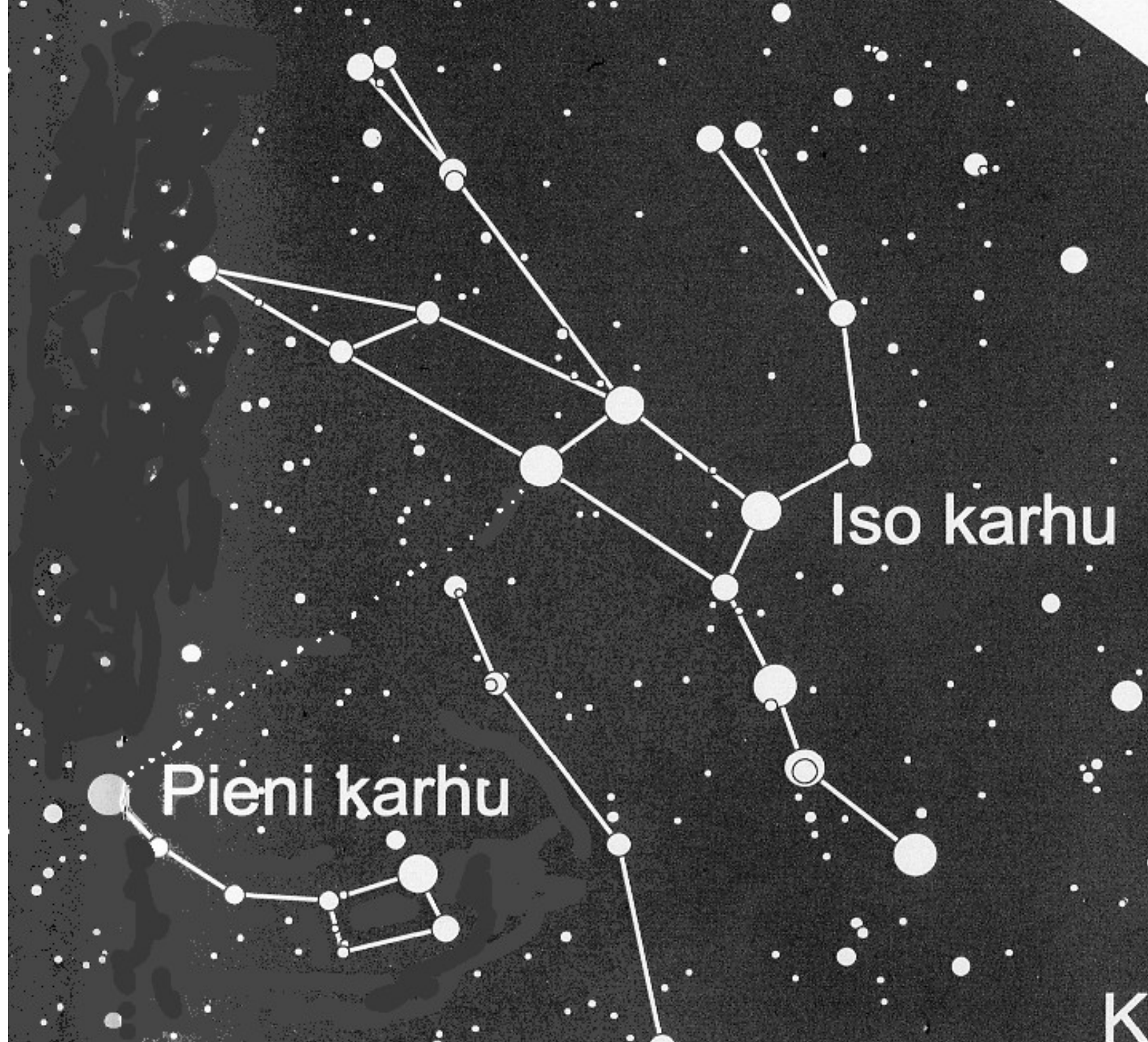
Iso Karhu, Ursa Major

Otava on osa Ison Karhun
tähdistöä.

Kreikkalaiset ja intiaanit näkivät
karhun, joista heillä on tarinat.

Roomalaiset omaksuivat
kreikkalaisten tarinat vaihtaen vain
jumalhamojen nimet omiinsa.

Isonkarhun tähdistössä on ainakin
95 galaksia, jotka näkyvät
Uranuksen isolla kaukoputkella.
Eräs mielenkiintoinen kohde on
Pöllösumu M97, josta näkyy sitä
enemmän yksityiskohtia, mitä
suurempi kaukoputki on.

Pikku Karhu eli Ursa Minor

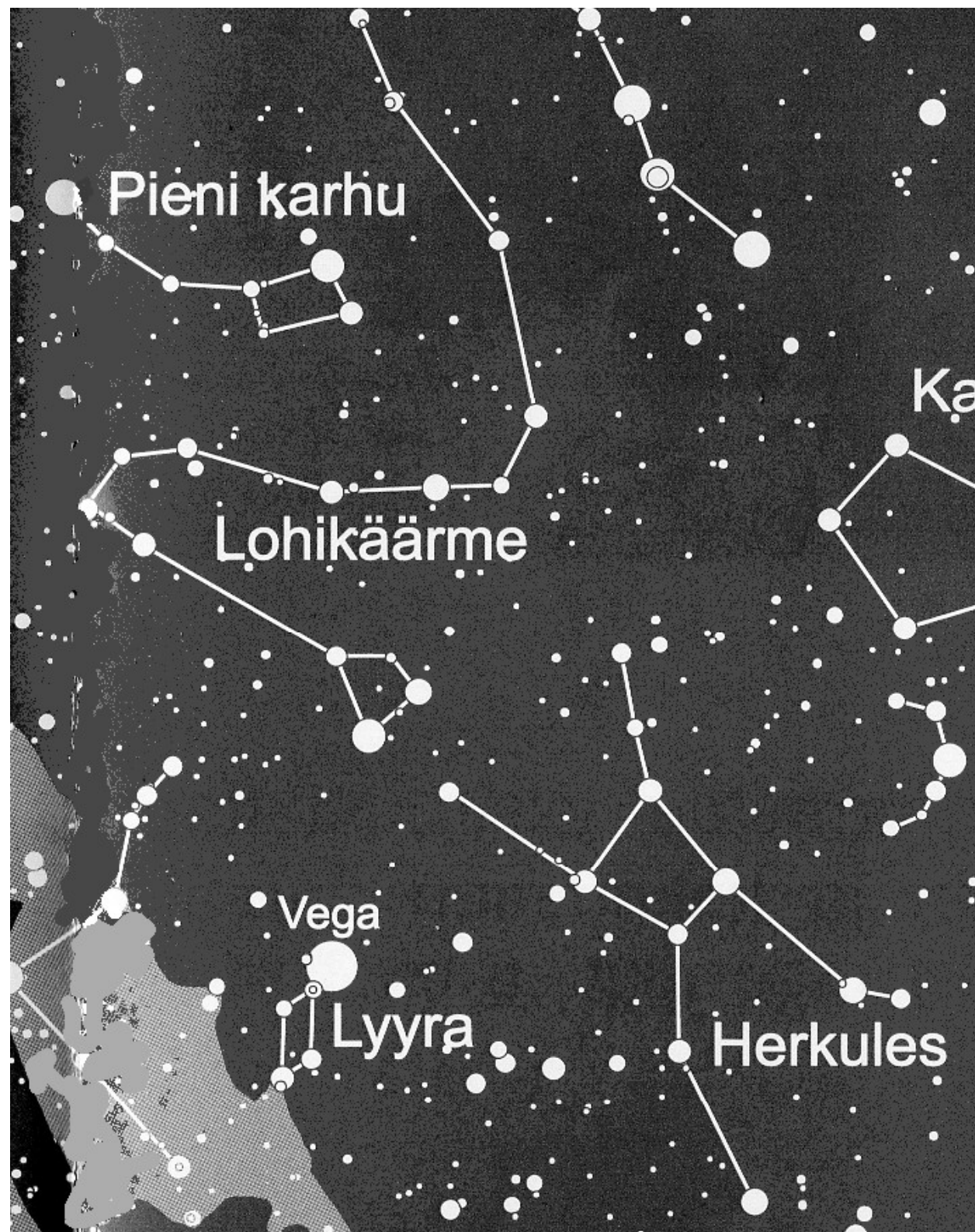
Kalevala ei maininnut edellä mainitussa runossa Pohjantähteä. Se johtuu siitä, että runo on niin vanha, ettei sen synntyessä Pohjantähti ollut napatähti.

Pohjantähti on pikkukarhun kirkkain tähti. Aluksi kuvioista näkyy vain kolme kirkkainta tähteä. Vasta pimeässä näkyy kaikki seitsemän tähteä.

Isolla kaukoputkella näkyy Pohjantähden vieressä toinen pieni tähti ja vielä lähempänä napaa on galaksi.

Tarinoissa usein kreikkalaisten pääjumala Zeus (roomalaisilla Jupiter) muutti muotoaan päästäkseen lähelle kauniita neitosia.

Kreikkalaisten karhutarinassa Zeus muuntui Arkadian kuninkaan tyttären, Kalliston palvomaksi metsästyksen jumalattareksi, Dianaksi ja pääsi näin lähelle Kallistoa sen seurauksena Zeus teki Kallistolle pojan joka sai nimen Arkas. Zeuksen puoliso Hera suuttui ja muutti tytön karhuksi. Arkaksesta tuli vanhemmiten metsästäjä, joka kohtasi äitinsä metsällä. Äiti tunsi poikansa ja lähti tätä kohti, mutta poika luuli karhun hyökkäävän. Zeus pelasti tilanteen muuttamalla myös pojan karhuksi ja paiskasi hännästä molemmat taivaalle. Siksi karhuilla on pitkä häntä.

Pieni karhu

Lohikäärme

Vega

Lyyra

Herkules

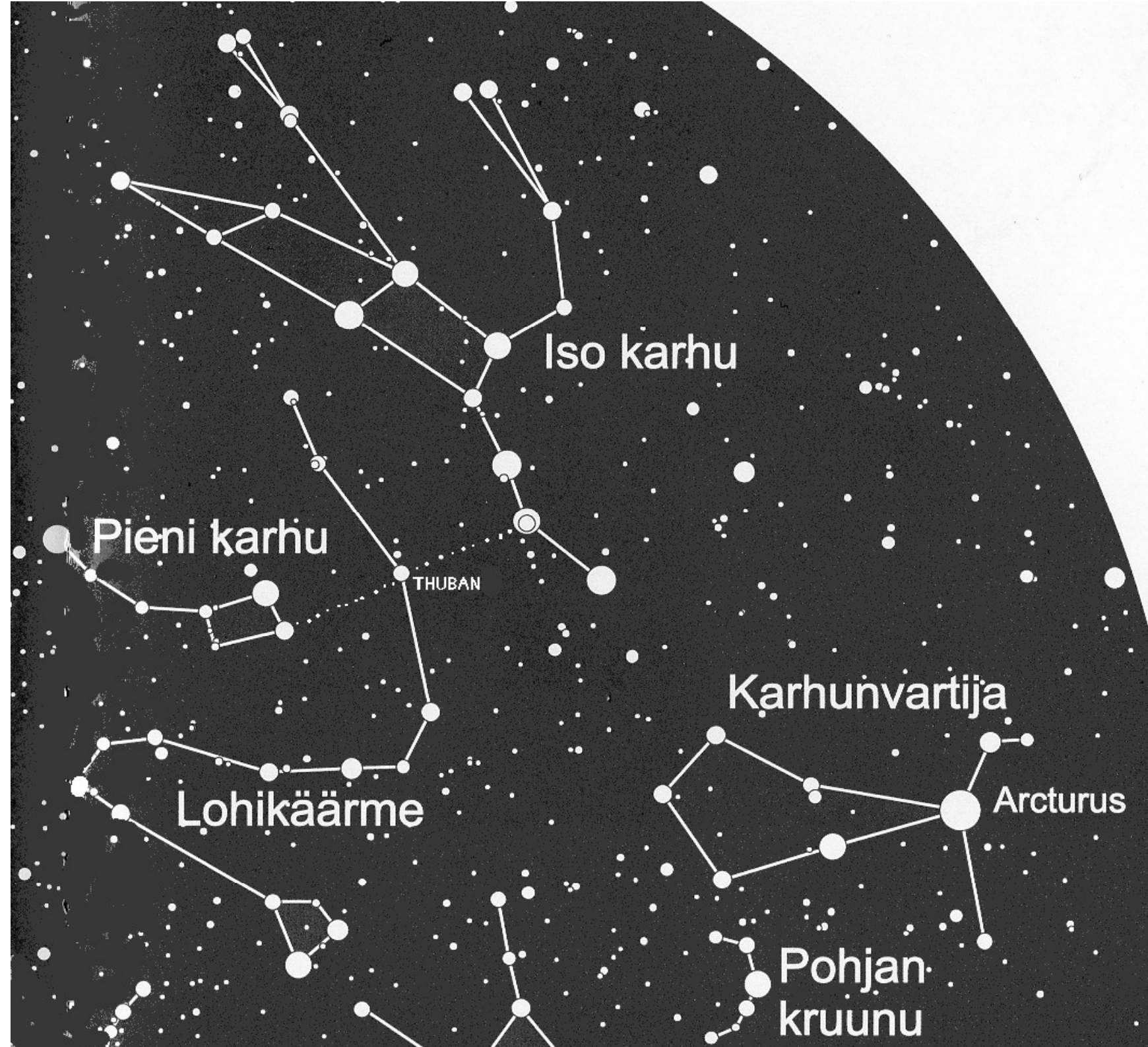
Ka

Lohikäärme

Lohikäärmeen häntä on Otavan ja pikkuotavan välissä. Lohikäärme jatkuu Pikkuotavan ympäri ja sen pää tuijottaa Herkuleen tähdistössä olevaa pallomaista tähtijoukkoa, M92, joka tarinoissa on omena (portti tai kultainen talja), jota Lohikäärme vahtii.

Koska Maa pyörii hyrrän tavoin, se tekee prekessioliikettä, minkä vuoksi navat siirtyvät vähitellen. 3800 vuotta sitten pohjoisnapa oli lähellä Lohikäärmeen kirkkainta tähteä Thubania. Koko pyörähdys kestää 26000 vuotta.

Lohikäärmeen hienoin kohde on Kissansilmäsumu NGC 6543.

Iso karhu

Pieni karhu

THUBAN

Lohikäärme

Karhunvartija

Arcturus

Pohjan
kruunu

Kefeus ja Kassiopeija

Kefeus näyttää jyrkkäkattoiselta talolta, mutta aluksi näkyy vain toisen puolen kirkkaimmat tähdet.

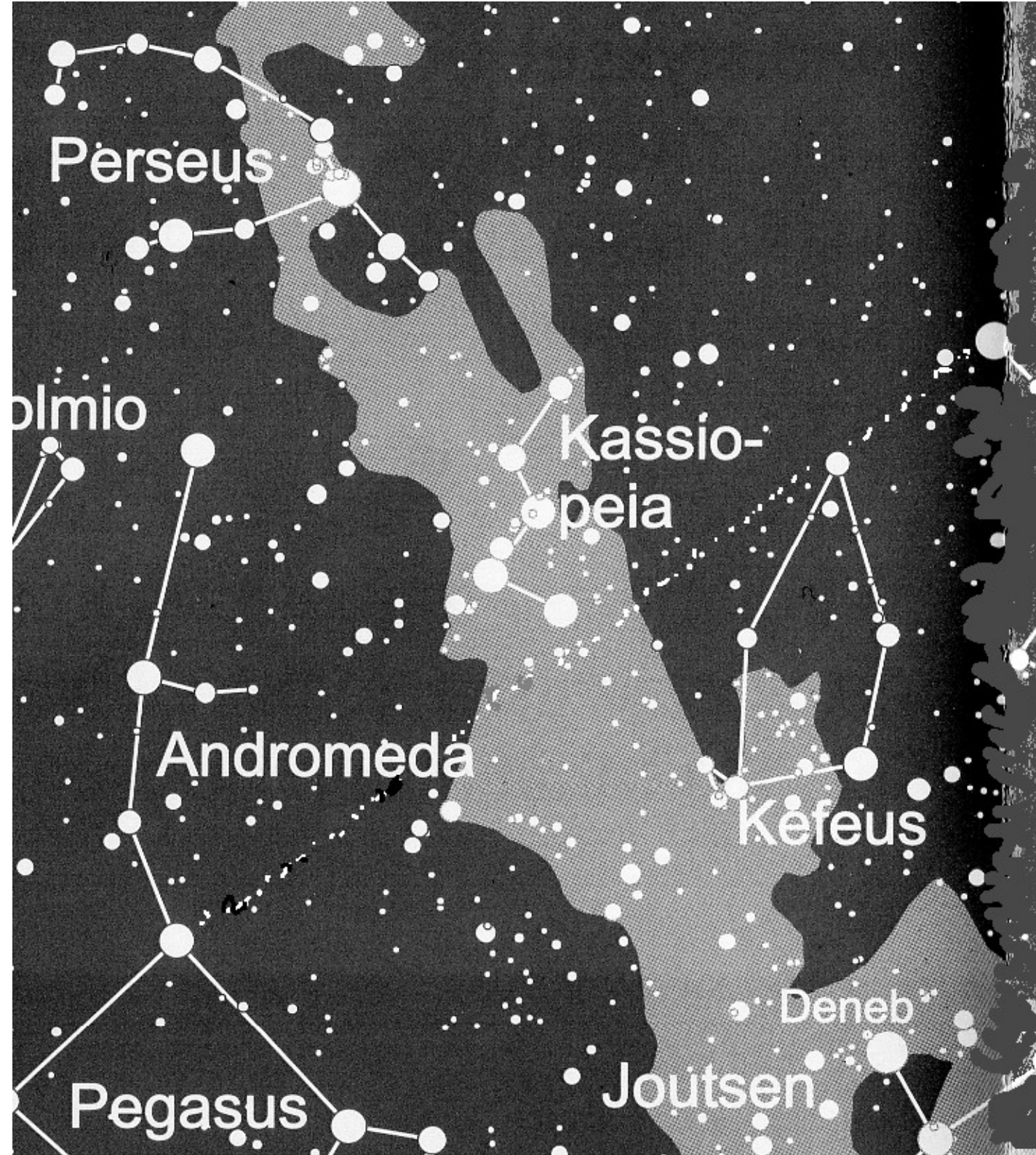
Tarun mukaan Kefeus oli kuningas ja hänen vaimonsa oli kaunis Kassiopeija, joka korosti tyttärensä Andromedan kauneutta väittämällä hänen olevan merenneitoja kauniimpi.

Andromeda ja Perseus

Prinsessa Andromeda oli siis Kefeuksen ja Kassiopeiijan tytär. Meren jumala Neptunus suuttui Kassiopeiijan leveilystä ja uhkasi koko valtakuntaa merihirviöllä elleivät he uhraa Andromedaa merihirviölle. Ei ollut muuta vaihtoehtoa.

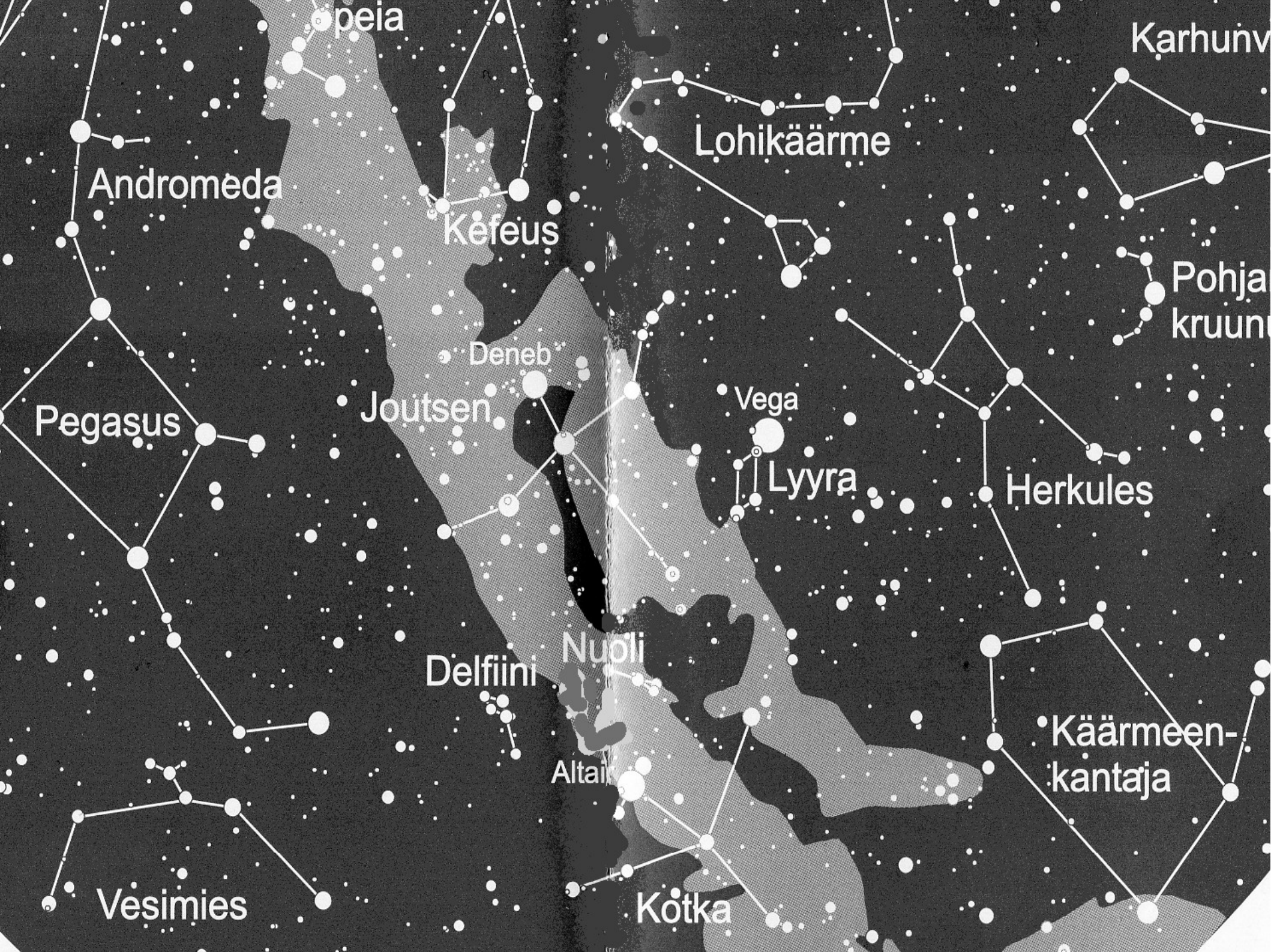
Onneksi Perseus osui sattumalta paikalle.

Perseus oli juuri voittanut Medusan ja hänellä oli Medusan pää. Jos joku katsoi Medusan silmiin, hän muuttui suolapatsaaksi. Perseus näytti Medusan päätä Merihirviölle ja se muuttui suolapatsaaksi. Ja Perseus sai Andromedan puolisoikseen.

Ajomiehen kirkkain tähti, Capella on ensimmäisiä ilmestyviä tähtiä illalla.

Ateenan kuningas Eriktonius oli syntynyt halvaantuneena. Päästäkseen liikkumaan hän keksi vaunut. Tämä teki Jupiteriin suuren vaikutuksen, joten hän antoi keksijälle kunniapaikan tähtien keskuudessa.

Peia

Karhunv

Lohikäärme

Andromeda

Kefeus

Pohja
kruun

Pegasus

Deneb

Joutsen

Vega

Lyra

Herkules

Delfiini

Nuoli

Altair

Käärmeen-
kantaja

Vesimies

Kōtka

Kesäkolmio

- Kesäkolmioon kuuluu Lyran tähdistön Vega
- Joutsenen tähdistön Deneb
- Kotkan tähdistön Altair

Sitä kutsutaan kesäkolmioksi, koska se on näkyvissä lähes koko kesän ajan. Tämä on myös vielä syksyllä ensimmäisiä näkyviä kohteita. Ensimmäisenä näkyy Vega.

Kesäkolmio kannattaa opetella tuntemaan, koska sen avulla on helppo etsiä muita kohteita taivaallta.

Lyyra

Lyyra on helppo löytää, kun tuntee kesäkolmion, se on Vegan tähdistö.

Lyyrassa ei Vegan lisäksi ole muita kovin kirkkaita tähtiä, siksi pitää odotta pitkän aikaa ennenkuin Lyyra hahmottuu. Siihen voi käyttää kiikaria, koska Lyyra on pienellä alueella.

Kiikarillakin näkee erivärisiä tähtiä, mutta kaukoputkella ne erottuvat paremmin.

Lyyran tarina

Roomalaisessa muodossa Merkurius (Hermes) löysi merenranalta kilpikonnän kilven, johon hän asetti kielet myöhemmin hän vaihtoi sen kolmesta versosta tehtyyn sauvaan Apollon kanssa. Sauva antoi monia taitoja mm.

kyvyn lentää. Niinpä Merkuriuksesta tuli Jumalten sanansaattaja. Myöhemmin Apollo antoi lyyran pojalleen Orfeukselle, joka oli menossa vihille Euridiken kanssa, mutta hääiltä käärme puri Euridikea ja tämä kuoli ja joutui manalaan, Haadekseen. Orfeus meni Haadekseen ja lumosi Pluton, Haadeksen valtiaan ja sai luvan viedä pois Euridiken, mutta ehtona eli, ettei hän saanut katsoa taakseen.

Juuri kun hän oli astumassa ulos Haadeksen käytävästä hän katsahti taakseen varmistaakseen, että Euridike seurasi häntä. Samalla Euridike vaipui takaisin Haadekseen.

Joutsen, Cygnus

Joutsen oli Apollon pojan Phaetonin hyvä ystävä. Phaeton ajoi kerran Apollon vaunuilla, mutta menetti hevostensa hallinnan ja oli vähällä polttaa koko maan. Pelastaakseen Maan tuhoutumiselta, Jupiter ampui salaman Phaetoniin, jolloin tämä putosi kuolleena maahan.

Phaetonin sisaret Heliatit itkivät Eridanusjoen varrella ja heidän kyynelensä muuttuivat meripihkaksi.

Joutsenen kirkkain tähti on Deneb, joka on Joutsenen pyrstö. Pää on kaksoistähti Albiredo. Deneb on 1500 vv päässä ja noin 60 kertaa Aurinkoa kirkkaampi.

- **Albiredo, kuva: *Pentti Liski***

Kotka

Kotkaa on vaikea hahmottaa, koska monet sen tähdistä ovat himmeitä. Kirkkain tähti Altair on 16,8 valovuoden päässä ja se on noin kymmenen kertaa niin kirkas kuin Aurinko.

Kreikkalainen tarina:

Zeus muuntautui kotkaksi ja sieppasi Troijan nuoren prinssin Ganymedeksen ja vei hänet Olymposvuorelle, jossa hänestä tuli jumalten juomanlaskija. Lopulta hän sai paikan Vesimiehen tähdistön läheltä. Nykyisin Ganymedes on yksi Jupiterin kuista.

Orion

Orion

Orionin suomalainen nimi on Väinämöisen viikate.

Orion, Neptunuksen poika, oli metsästäjä.

Tarinassa, jossa metsästyksen jumalatar (Artemis, kr; Diana, room) rakastui Orioniin ja hänen veljensä Apollo sai petoksella jumalattaren ampumaan Orionin.

(on erikseen kreikkalainen ja roomalainen versio.)

Suruissaan metsästyksen jumalatar nosti Orionin taivaalle.

Härkä

Sidonin kuninkaan tytär Europa leikki ystäviensä kanssa rannalla kuninkaan härkälauman lähellä.

Jupiter näki hänet ja halusi omakseen. Jupiter muutti itsensä härän muotoon ja meni Europan luokse siliteltäväksi. Europa kiipesi härän selkään ja silloin härkä juoksi veteen ja ui Kreetan saarelle. Heidän pojasta Minoksesta tuli myöhemmin Kreetan kuningas.

Härkä sai paikan taivaalla.

Plejadit eli Seulaset

- Härän tähdistöön kuuluu pieni tähdistö, Plejadit.
- Tarun mukaan Plejadit olivat seitsemän sisarta, Atlaksen ja Pleijonen tyttäriä. Orion kosiskeli tyttäriä ja lopulta tunkeutui väkisin heidän kotiinsa. Silloin Venus muutti heidät kyyhkysparveksi, jotta he pääsivät pakenemaan.

[http://fi.wikipedia.org/wiki/Plejadit_\(mytologia\)](http://fi.wikipedia.org/wiki/Plejadit_(mytologia))

Plejadit Kuva *Kalervo Huttu*

Kaksoset

Roomalaisen tarinan mukaan Jupiterin ja Ledan tapaamisesta syntyi kaksoispojat Castor ja Pollux. Pollux oli isänsä tavoin kuolematon. Poikien purjehtiessa Argolaivalla, syntyi myrsky, mutta se tyyntyi ja se katsottiin veljesten ansioksi. Niinpä heistä tuli merimiesten suojelijoita ja laivojen keulassa oli usein kaksosten kuvat.

Pohjantähti

Maan pohjois ja etelänavan kautta voidaan ajatella kulkevan akselin, jonka ympäri Maa pyörii.

Pohjantähti on noin puolen asteen päässä pohjoisnavasta ts. se kiertää hyvin pientä ympyrää navan ympäri.

Koilissiperian Sutsukit ajattelivat, että koska taivas kiertää pohjantähden ympäri, siihen on kulunut reikä, josta on yhteys tuopuoleiseen. He panevat vainajille mukaan pillin, jotta vainajat voivat juoda tästä reiästä. He myös kääntävät kodan tukipylvään ja savun kohti Pohjantähteä.

Kun olet löytänyt Pohjantähden, mene paikkaan, jossa se näkyy puun latvassa tai jonkin muun korkean kohteen päällä. Merkitse paikka jotenkin. Siitä voit löytää aina Pohjantähden.

<http://blogit.ess.fi/kosmos/tag/suomalainen-mytologia/>

Lisäaineistoa

http://www.ursa.fi/fileadmin/ursa2010/kuvat/palvelut/tahtitaivaan_tarinoita.pdf

[http://fi.wikipedia.org/wiki/Plejadit_\(mytologia\)](http://fi.wikipedia.org/wiki/Plejadit_(mytologia))

<http://www.nic.funet.fi/~magi/metsola/arkisto/wyrd/tahdet.html>

<http://wikikko.info/wiki/T%C3%A4hdet>

<http://www.netikka.net/mpeltonen/siirretyt/tekstit/tkuviot.htm>